

K POČÁTKŮM HORSKÉ SLUŽBY

ON THE BEGINNINGS OF THE MOUNTAIN RESCUE

F. Kolář

Univerzita Karlova, Fakulta tělesné výchovy a sportu, Katedra základů kinantropologie a humanitních věd

ABSTRACT

The article focuses on the history of mountain rescue in the Czech mountains. It describes its development from the first settlement of the mountains until the Second World War. It details the history of the tragedy of Bohumil Hanč and Václav Vrbata in March 1913, which prompted the search for the standards of mountain safety and of mountain rescue operations. The endeavour culminated in 1935, when the first state-organized Search and Rescue organization, Mountain Rescue-Bergdienst, was established in the Giant Mountains.

Keywords: Czech mountains; search and rescue; the Giant mountains; Mountain rescue

SOUHRN

Článek se zabývá historií záchrany lidí v českých horách, jak se vyvíjela od jejich osídlování až do druhé světové války. Podrobněji mapuje historii tragédie Bohumila Hanče a Václava Vrbaty z března 1913, která byla významným impulsem pro hledání pravidel pobytu na horách a pravidel záchrany ohrožených či zraněných návštěvníků hor. Vrcholí rokem 1935, kdy byla v Krkonoších ustavena první státní správou organizovaná záchranná organizace, Horská služba-Bergdienst.

Klíčová slova: české hory, záchrana lidí, Krkonoše, Horská služba

Lidé na horách, počátky lyžování

České země byly od pradávna chráněny vřemem pohoří. Mělo to své výhody – vpády nepřátel byly omezeny jen na průsmyky a oblasti s kopci pouze mírnými, ale i nevýhody – styk se sousedy, rozvoj obchodu i technologií byly podmíněny překonáním této horské bariéry. Navíc podhůří často pokrývaly husté, jen těžko prostupné lesy, které se v některých oblastech prodraly až na samé hřebeny.

Osídlování pohraničních hor bylo proto daleko pomalejší než v oblastech rovinatých nížin. V posledních stoletích před naším letopočtem však Keltové začali pronikat také do těchto lesních houštin, ba místy je jejich hornické řemeslo zavedlo i do horských údolí. Ke klučení lesů a jejich úpravě na zemědělskou půdu však v horských partiích začalo docházet až o tisíc let později. A do vysokých hor, jako byly Krkonoše, se lidé odvážili ještě o tři sta let později. Vždyť hory svou tajemností a nepřístupností byly považovány za sídla bohů a na strachu z jejich zloby dlouho nic neměnilo ani křesťanské náboženství.

Prvními, kdo pronikali do hor, byli lovci, kteří se vydávali za vzácnými kožešinami stále hloub do

lesů a výše do hor. Následovali je sběrači vzácných léčivých bylin či brtníci¹ a hledači drahých kovů. V neposlední řadě lákalo dobyvatele hor bohatství dřeva. Zpočátku sem přicházeli uhlíři stavět milíře a pálit dřevěné uhlí. Brzy však lákalo samo kvalitní dřevo, které se na dolinách dalo použít při stavbách měst anebo v řemeslné výrobě.

Ve 13. století přemyslovští králové zvali do českých zemí cizince, hlavně z Německa a Itálie, kterým poskytovali značné úlevy, jen aby obsadili a zúrodnili pohraniční země. Lovce, horníky a dřevaře tak následovali zemědělci a také skláři. Pastevci ovci, koz a dobytka se přitom dostávali do stále vyšších vrstev pohoří a na horských holinách rozvíjeli salašnictví. Zároveň kosili horské louhy a sušili seno na zimní období, které pak svázeli dolů do údolí na saních.

V různých částech pohraničních hor docházelo k využívání horských partií na hřebenech v různých dobách. Například Krušné hory, které vykazovaly dostatek stříbrných a cínových rud, se se stálejším osídlením horníků setkala už na konci

¹ Brtníci byli včelaři sbírající lesní med.

15. století. O sto let později přicházeli pastevci na Šumavu – byli to tzv. Králováci, protože obývali Královský hvozď – do Jizerských hor, do Krkonoš, Orlických hor, ba i do Jeseníků. Jen Beskydy si musely na „svě“ Valachy počkat trochu déle. Do konce 18. století nebylo v českých zemích už žádné pohoří pusté. Naopak, na stráních pod hřebeny vznikaly boudy pro pastevce, pro pasoucí se zvířata a pro nasušené seno. Nejstarším doloženým stavením pro celoroční pobyt na hřebenech hor je Luční bouda v Krkonoších, o níž jsou záznamy už z roku 1625².

Osmnácté a zejména devatenácté století pak do hor přinesly další fenomén, který určoval nadále jejich život – a to turistiku. V létě totiž hory lákaly k návštěvám hlavně šlechtickou klientelu, s nástupem kapitalismu i bohaté podnikatele a později i intelektuály a další příslušníky střední vrstvy. Obyvatelé horských salašů – či bud – se věnovali nejen svému vlastnímu poslání a povolání, ale připravovali podmínky pro usnadnění jejich návštěvy hor, starali se o stravování a ubytování hostů. Se stoupajícím turistickým ruchem vznikaly i boudy s celoročním provozem, kam byli turisté vyvázeni na saních tažených koňským spřežením. Například v Krkonoších byly za tímto účelem postaveny v první polovině 19. století Petrova bouda (1811), Pomezí bouda (1815), Labská bouda (1830) nebo Obří bouda (1847). V roce 1868 byla dokonce postavena bouda na vrcholu Sněžky a dostala jméno Česká³.

Nejoblíbenější kratochvilí návštěvníků byly zpočátku jízdy na rohačkách z hřebenů dolů do údolí řízených místními horaly. První zmínky z roku 1815 se vztahují právě k Pomezí boudám, odkud hosté sjížděli po severní straně Krkonoš do slezských Kowar (Schmiedeberg). S přibývajícimi lety se tato zábava šířila i do dalších míst v Krkonoších – od šedesátých let 19. století nabývala na popularitě zejména trať z Petrovy boudy do Špindlerova Mlýna – a postupně zasahovala i další pohraniční horstva české kotliny. Sáníkařství zároveň ztrácelo svou exkluzivitu a stávala se vsutku lidovým sportem. Vedle rohaček zdomácněly v českých zemích hlavně lehké saně zvané „vlčky“, které byly opatřeny vzadu hrazdou a jezdilo se na nich jako na koloběžce. K jízdě na saních se přidávaly i pěší výlety anebo vycházky s použitím proplétaných sněžnic.⁴

Koncem osmdesátých let 19. století se v Krkonoších objevily první lyže. Stále se vedou spory o prvenství v jejich použití. Jestli to byli sportsmeni z Prahy vedení Josefem Rösslerem-Ořovským, či lesníci a dřevaři hraběte Jana Nepomuka Harracha, který je přivezl v roce 1892 z Osla a který je vzápětí nechal vyrábět místními koláři a truhláři. Spory se vedou i o to, zda průkopníky lyžování v Krkonoších – a tím i v celých českých zemích – byli Češi, anebo Němci. Podle některých zpráv údajně lyžoval pod Černou horou už v zimě roku 1886 německý učitel z Janských Lázní Kajetán Baier a brzy poté vyprávěl v hostinci Zum Kesselkoppe ve Špindlerově Mlýně o lyžích Otto Vorwerg ze slezské Szklarske Poręby (Schreiberhau), který si je přivezl ze svého vojákování v Norsku. Nicméně na rozšíření lyží jako sportovního náčiní má bezesporu největší zásluhu český učitel z Dolních Štěpanic Jan Buchar. Právě on byl v roce 1893 u založení Českého krkonošského spolku Ski Jilemnice i u prvních lyžařských závodů v témže roce na českém území, které právě jilemnický spolek uspořádal.

Brzy po Krkonoších se cílem lyžařů stala i další pohoří – zprvu Šumava kolem Špičáku, později i Krušné hory a Jeseníky a na počátku nového století i Jizerské hory, Beskydy a Českomoravská vrchovina. Od roku 1896 se dokonce pořádalo pravidelné lyžařské mistrovství Království českého a spousta jiných závodů. Účastnili se jich nejen čeští závodníci, ale i Němci z Předlitavska či Saská a Bavorska.⁵

Počátkem devadesátých let 19. století začaly výlety na lyžích na hřebeny Krkonoš. První zmínkou o nich je vyprávění Heinricha Thera o dvoudenním přejezdu Krkonoš pěti mladých mužů počátkem dubna 1893. Z Vrchlabí se vydali do Strážného. „Ještě panoval značný poklid v odcházející noci, když jsme s větrem v zádech jeden za druhým, s ruksaky, vyzbrojeni lyžemi a holemi vyrazili, s odbitím sedmé nacházejíce se již na takzvané Kamenné cestě, kde počali jsme stoupati. Panovalo divukrásně průzračné čerstvé jitro a vše těšilo se právě narozeným nádherným dnem, nejen lidé, nýbrž i ptactvo, jehož jasný zpěv rozezněl se krajinou jako modlitba.“ Ze Strážného směřovali přímo na Sněžku – přes Studniční horu k Obří boudě a vzhůru na vrchol. Ze Sněžky zpět k Obří boudě a odtud na Petrovku, kde přenocovali. Ráno se vydali ke Sněžným jamám a přes Mísečky a na Žalý. S hrdostí hodnotili účastníci přejezdu svůj

² Viz např. Teodor LOKVENC, Toulky krkonošskou minulostí. Hradec Králové, Kruh 1978, s. 42 nebo Tomáš Vladislav NOVÁK, Proti rozbouraným židlům. 70. výročí Horské služby Krkonoše. Praha, Nakladatelství Revue 2004, s. 15.

³ Tamtéž (T. V. Novák), s. 16.

⁴ Berthold LESSENTHIN, Das Riesengebirge im Winter. Breslau, Schlesische Buchdruckerei 1901, s. 82.

⁵ Blíže k počátkům lyžování v českých zemích viz Otto KULHÁNEK, Zlatá kniha lyžování. Z dějin československého a světového lyžařství, Praha, Olympia 1989, nebo dosud nepublikovaný rukopis František KOLÁŘ a kol., Dějiny lyžování v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, který připravuje k vydání nakladatelství Kniha 555 v Liberci.

výkon: „Opravdu můžeme být pyšní na naši túru, je první, která kdy rakouskými lyžaři podniknuta byla, jediná doposud vůbec, jaká byla v tomto rozměru v Krkonoších provedena.“⁶

Zhruba ve stejné době podnikal obdobné výlety Jan Buchar. V březnu 1894 si vyšel s hajným Kocourkem na lyžích proti směru svých německých předchůdců – z Benecka na Krakonoš, Labskou boudu, kolem Sněžných jam a Vysokého kola na Petrovku a odtud dolů do Špindlerova Mlýna. Cesta po bělostném hřebeni ho nadchla: „Dojmy, jichž jsme touto zimní návštěvou hor nabyli, jsou trvalé. Širé zasněžené pláně horské, úplně zaváté části vysokého lesa, jichž jednotlivé mohutné stromy v nejrůznějších pozicích seskupené fantastickým obrovským postavám se podobají, uchvátí každého příchozího.“⁷ Nebylo divu, že se o své zážitky chtěl podělit.

Neúnavně propagoval zimní turistiku v desítkách novinových i časopiseckých článků a přednášek, náležel k nejlepším a nejagilnějším vůdcům zimních lyžařských výprav. Bez něho se neobešel žádný z lyžařských zájezdů do Krkonoš. Patřil k prvním, kdo zasílali do novin sněhová zpravodajství.⁸ Na korespondenční lístek napsal krátkou zprávu o výšce sněhové pokrývky na hřebenech a v podhůří, označil kvalitu sněhu a stávající teploty, někdy připojil vtipnou poznámku, vše poslal do redakce a třetí den se údaje dostaly do rukou čtenářů.

Z dnešního hlediska byl sice počet návštěvníků hor nepatrný. Například o vánočních a novoročních svátcích na přelomu let 1910 a 1911 bylo v Krkonoších registrováno 233 návštěvníků z českých zemí a asi 700 turistů z Německa. Nicméně i na ně číhalo v horách nebezpečí. Nejen v zimě, ale i v létě docházelo k náhlým a prudkým změnám počasí. Návštěvníky během slunných dnů často nenadále překvapila mlha a orientace v terénu byla tatam.

Záchrana na horách

Zrádnost vysokých hor v prstenci kolem české kotliny poznali už první lidé, kteří se odvážili do jejich nitra. Počáteční osadníci museli spoléhat

především na sebe či na pomoc svých druhů. Aby nezabloudili při nečekaných změnách počasí, zejména při sněhových vánicích a bouřích bičujících horské svahy, začali značit cesty ke svým obydlím vysokými tyčemi zapíchnutými do sněhu. Jejich výhodou bylo, že se podle nich dalo orientovat i při vysoké sněhové pokrývce.

S rozvojem turistiky v 19. století se záchrana lidí v nesnázích stala stálou součástí života horalů. Nejprve se o jejich bezpečnost v horském terénu starali sami boudaři a provozovatelé horských hostinců a chat, kteří poskytovali pomoc nejen svým hostům, ale všem zbloudilým a zraněným. Znalost terénu s sebou nesla i potřebu znalosti základních prvků první pomoci. V roce 1850 vznikla v Krkonoších koncesovaná služba průvodců a nosičů, kteří museli prokázat své schopnosti poskytnout dostatečnou pomoc a kteří mohli své služby nabízet za úplatu.⁹

Na konci 19. století dostala turistika i lyžování pevnější organizační obrysy. V červnu 1888 byl v Praze založen Klub českých turistů, který se brzy stal jednou z největších turistických organizací v Rakousku-Uhersku.¹⁰ O patnáct let později zase Svaz lyžařů v Království českém a rovněž i Krkonošský lyžařský svaz (Schneeshuhlaufverband Riesengebirge), který si pod vedením Guido Rottera ustavili němečtí lyžaři z Krakonoš a který si rychle vydobyl významnou pozici v celém Předlitavsku.¹¹ Díky těmto svazům a jejich spolkům se turistika a zejména lyžování dostávalo v českých zemích na vysokou úroveň. Byly pořádány nejen lyžařské závody, ale i výukové kurzy pro adepty lyžování.

V roce 1909 vyšel první český zimní průvodce po Krkonoších – *Obrazy horské zimní krásy*¹² – jehož autorem byl znamenitý znalec Krkonoš Josef Aleš, který si ke svému jménu připojoval přídomek Lyžec. Turistická a lyžařská ústředí vyvíjela i další záslužnou činnost, kterou do hor přivážela další obdivovatele. Zřizovala chaty a útulky s výhodnými cenami za stravování a ubytování svých členů, zakládala staniční knihy, které pomáhaly zjišťovat nedostatky jejich služeb a zároveň byly i jistou statistikou návštěvnosti, na státních železničních drahách vydobyla značné slevy.

S otevíráním se hor návštěvníkům neznalých jejich nástrah však zároveň bylo třeba se starat

⁶ Dopis Heinricha Thera nejmenovanému redaktorovi pražských novin z května 1893. Archiv Krkonošského muzea, Vrchlabí. Citováno podle rukopisu Miloslava Bartoše pro výše uvedené Dějiny lyžování.

⁷ Vzpomínka Jana Buchara z roku 1895. – Jan BUCHAR, Bucharovy výlety do Krkonoš. S podrobnou mapou Krakonoš v barvách a nejnovějším rozhledem ze Sněžky. Jilemnice, Edvard Fastr 1911 (další vydání jsou u téhož nakladatele z let 1921 a 1925).

⁸ Otiskoval je především časopis *Zimní sport*, který vydával v Praze od počátku prosince 1906 pro zájemce o lyžování Český Ski klub.

⁹ T. V. Novák, Proti rozbouřeným živlům, s. 19.

¹⁰ K historii turistiky v českých zemích nejnověji – Jan HAVELKA, Z historie organizované turistiky. Praha, Klub českých turistů 2011.

¹¹ Ke Krkonošskému lyžařskému svazu srov. Adalbert HINZ, Merksteine zur Geschichte des Skilaufes. In: Jahrbuch des Hauptverbandes der deutschen Wintersportvereine/Sitz Reichenberg, 1930. Jablonec nad Nisou 1929.

¹² Josef ALEŠ-LYŽEC, Obrazy horské zimní krásy. Praha, Grosman a Svoboda 1909.

o jejich bezpečnost. Přitom do potíží se dostávali i zkušenější lyžaři a turisté. Vždyť o první větší záchranné akci v českých horách podal svědectví jeden z průkopníků lyžování v českých zemích Josef Rössler-Ořovský! Stalo se v zimě 1900...

Pod jeho vedením se tehdy v jeden zimní podvečer vydali čtyři lyžaři z Martinovky přes Vysoké kolo na chatu u Sněžných jam. Foukalo sice, ale zdálo se, že takový kousek cesty zvládnou za chvíličku... Výstup na hřeben se ovšem protahoval a tmy přibývalo. Na vrcholové pláni se konečně objevila světlá toužebně vyhlížená bouda. Naděje na občerstvení a odpočinek zrychlovala pohyb lyžařů a poslední ze skupiny začal ztrácet s ostatními kontakt. Při povlovném sjezdu k chatě se rozhodl zkrátit si cestu a zahnul jen lehounce doprava. A tu to přišlo. Lyžař najel na mohutnou sněhovou převěž, která se pod ním zlomila a on se řítit do hloubky jam. Jeho kolegové zatím dojeli k cíli a netrpělivě čekali na posledního člena výpravy. On ale nikde! Proto znova nazuli lyže a vydali se na pátrací výpravu. Spolu s nimi i personál chaty u Sněžných jam. Po zmizelém ale nikde ani stopa, a tak se jeden z nich vypravil do Špindlerova Mlýna pro pomoc. Do zimní noci se ozýval hlas rohu, který svolával místní dobrovolné hasiče. Jejich skupina za tmy vyrazila znova na hřebeny pátrat po pohřešovaném lyžaři. Celou noc prohledávali stráně pod Vysokým kolem mezi Martinovkou a Labskou boudou, ani oni však nenarazili na žádnou stopu.

Přesto historie „zmizelého“ skončila dobře. Lyžař přestál pád ve sněhové kouli do údolí sice se zatajeným dechem, ale bez vážnějšího zranění. Když se po přistání na slezské straně Krkonoš vyhrabal ze sněhové hroudy, mohl pohybovat všemi údý. A protože cesta zpátky nahoru byla nemožná, sjel do údolí k první chalupě. Hostitel – prý i se psem – ho srdečně přivítal, nakrmil a napojil. Ráno zapřáhl saně za koně a nečekaného hosta odvezl na Petrovku. Tam došlo k radostnému shledání lyžařů se svým druhem. Vedle mohutných oslav došlo i k vyjádření velikých díky špindlerovským hasičům, kteří bez zaváhání obětovali celou noc a všechny své síly záchráně „zmizelého“. Pro Josefa Rösslera-Ořovského rovněž i prvním impulsem, že záchranná služba musí jít ruku v ruce s dobýváním hor.¹³

Jinou, obdobnou historku zaznamenali v Jizerských horách o devět let později. V únoru 1909 se z Liberce vydala na výlet trojice pánů se záměrem dojít povlovným stoupáním do sedla pod Holubníkem a odtud Štolpišskou silnicí sjet na saních do Ferdinandova údolí. Na Holubníku je však překvapila vánice a oni v náhlé bílé tmě začali zmatkovat. Bílá tma se měnila v černou a při hledání směru cesty se obtlouští hostinský Arzböck z libereckého Radničního sklepa zranil. Jeho společníci ho za-

balili do přikrývek a vydali se hledat pomoc. Naštěstí ji našli brzy u hostinského Josefa Linkeho z Ferdinandova u Hejnice. Ten neváhal, spolu se synem se vydali s koněm do kopců a v pozdních večerních hodinách promrzlého zraněného kolegu z Liberce svezli do tepla svého příbytku a přivolali lékařskou pomoc. Je zajímavé, že ke svozu použili cosi, co bychom mohli nazvat předchůdcem kanadských saní. Použili přitom prkna a lana, kterými upravili v tamním kraji obvyklý saňový povoz.¹⁴

I tato – nakonec šťastná – nehoda měla své důsledky. Německý horský spolek pro Ještědské a Jizerské hory (Der deutsche Gebirgsverein für das Jeschken und Isergebirge) se na jejím základě rozhodl zavést ve své oblasti tyčové značení cest, které by umožnilo orientaci i v zimním či letním nečase. Obě novinky – kanadské saně a tyčové značení – se odtud brzy dostaly i do ostatních českých hor.

Ještě dříve však došlo k nehodě, jejíž vyústění nebylo vůbec šťastné a jež znova vyvolalo potřebu zřízení záchranné horské služby. Byla jím tragédie lyžaře Bohumila Hanče a jeho přítele Václava Vrbaty o Velikonocích 1913.

Tragédie Hanče a Vrbaty¹⁵

České lyžování muselo od samých počátků své existence bojovat o své mezinárodní uznání, a proto se snažilo svou prestiž posílit akcemi ve své době často mimořádnými. Jednou z nich se stal závod na 50 kilometrů, uspořádaný poprvé Svazem lyžařů v Království českém roku 1905.

Prvních sedm ročníků se jel jako závod turistický, to znamená, že během závodu byl plánován čas na jídlo a odpočinek. Každý závodník se musel opatřit turistickým tlumokem s přesně stanovenou váhou, nutnou lyžařskou výzbrojí a oblekem a podrobnou mapou Krkonoš. Startující se směli během závodu kohokoli tázat na cestu, ze stanoveného směru však nesměli vybočit. Lyže a hole se připouštěly v libovolných družích, jejich odepnutí během závodu se povolovalo. Zakázány byly brzdy na lyžích a jakákoliv cizí pomoc „za účelem rychlejšího pohybu“. Na jídlo a odpočinek bylo vyhrazeno pouze třicet minut, a proto se doporučovalo, aby se každý účastník zásobil potřebným proviantem. Postupně byly při jednotlivých ročnících podmínky dále upravovány.

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ Tragédii Bohumila Hanče a Václava Vrbaty bylo věnováno speciální číslo Věstníku krkonošského, tzv. Hančovo číslo, z 12. dubna 1913; zřejmě nejprůkaznější zpracování, „co se tenkrát stalo“, podal Jan LUŠTINEC v kapitole Závod na 50 km a tragédie Bohumila Hanče a Václava Vrbaty v reedici knihy – František KOŽÍK, Synové hor. Hradec Králové, M&V 2006, s. 84-90. Z těchto dvou pramenů jsem čerpal při svém popisu události.

¹³ T. V. Novák, Proti rozbouřeným živlům, s. 19.

Trat' nebyla značena, pořadatelé stanovili pouze body, většinou hostince, jež závodníci museli projet. Jejich průjezd potvrzovalo razítko zanesené do kontrolní knížky. Jinde na trati pořadatelé ani kontroloři nestáli, trat' nebyla ani projeta, takže závodníci se museli v jejím namáhavém prošlapování střídat. Proto přibližně čtyřicet kilometrů jeli společně. Teprve v posledních deseti kilometrech se „závodilo“! Lyžaři podle vlastního uvážení a vlastních sil vyrazili k cíli – kdo se v něm objevil první, zvítězil. Není divu, že ne vždy byl takový závod zcela regulérní, a například při první padesátce se najelo téměř o deset kilometrů více!

Antonín Bartoň z Vysokého nad Jizerou na tehdejší první závod později vzpomínal: „Cíl nám nebyl udán, ale bylo řečeno, že v Jilemnici nás budou očekávat a že v horách budou hajní, kteří nás budou informovat. Během cesty jsme však ani jednoho nespátřili. Z Vysokého až do Harrachova jsem vedl závod, poněvadž jsem byl vlastně doma, ve své krajině. Když jsme však přejeli Mumlavu a začalo stoupání, potom také začala naše skutečná námaha. Sypkého sněhu byla taková spousta, že jsme se na lyžích bořili až po kolena a šli v řadě těsně za sebou. Ve vyšlapávání trati jsme se střídali. Tak to trvalo až na hřebeny Krkonoš. Když jsme vyjeli na hřebeny, tuším že na Krakonoši, stihla nás ohromná sněhová bouře a všichni jsme byli pohromadě jako kuřata.“¹⁶

Jiný účastník, Alfons Kubát, své rozhořčení vyjádřil hned vzápětí dopisem vedení Svazu lyžařů: „Když Svaz lyžařů onu padesátikilometrovku na program dal, měl mít vše na zřeteli a asi to nejnutnější zaopatřit, ale to nebylo zřeteli o nic, ani o to nejmenší postaráno. Nejkřiklavějším, an dle mého úsudku jest, že cíl byl od pánů pořadatelů zcela opuštěn a když páni pořadatelé nás od startu vypustí, musí nás, rozhodně se to asi patřilo, u cíle očekávat. Dále měla býti dráha někým projeta, to nevěřím tomu, že když by byl o šesté hodině z Vysokého někdo předem jel až na Krakonoš a při jízdě v zatáčkách nějakou lat'kou praporeček vražen byl, dále kdyby někdo to samé učinil od Jilemnice do Mísečných bud, že by nám to velkou službu neprokázalo a zajisté by s tím velké výdaje spojeny nebyly. Potom by byl nějaký protest nemožný. Poněvadž dráha vedla nejvíce průseky, byla by stopa po lyžích celý den vydržela. Když závodníci o šesté hodině k cíli nedorazili, mělo se jim jeti vstříc, což mohlo několik členů klubu jilemnického vykonati! Popřípadě mělo nějaké osvětlení – třeba dva až tři ohně měly býti zažehnuty, aby směr přibližně značen byl. V tom pádě by se to jinak dopadlo. Kdyby nebylo toho kolegiálního myšlení mezi závodníky (Kraus vyjmut, to není u mě žádný sportsman), nebyla by ta padesátikilometrovka hladce prošla. Nevím, kolik by nás přijelo k cíli ten den.“

V následujícím roce 1906 se sice závod na 50 km nekonal, ale v dalších letech si postupně získal popularitu a nejpřednější místo v kalendáři českého lyžování. Velmi rychle se zlepšovala organizace i výkonnost závodníků. V roce 1905 potřeboval vítězný – a Alfonsem Kubátem kritizovaný – Josef Kraus na zdolání tratě 11 a půl hodiny. V dalším ročníku v roce 1907, kdy byla trasa vedena i přes Sněžku, a pak následující dvě sezóny stlačil Bohumil Hanč dobu závodu o dvě až tři hodiny dolů. Když Hanč vykonával povinnou vojenskou službu v rakousko-uherské armádě, objevili se další lyžaři z Jilemnice a Vysokého nad Jizerou, kteří trat' zvládli jen pár minut nad osm hodin. A v sedmém ročníku v roce 1912 zaznamenali pořadatelé v té době neuvěřitelný čas pražského „skicka“ Gustava Franzla – pouhých sedm hodin! Ačkoliv brali v potaz rozdílnou náročnost tratí a různé klimatické podmínky v jednotlivých letech, rozhodli se pro rok 1913 vypsát závod na 50 kilometrů nejen jako turistický, ale i jako rychlostní. Bylo by to poprvé na světě, co budou závodníci běžet takovou vzdáleností! Měl se konat o velikonočním pondělí, 24. března 1913.

Čeští sportovci a příznivci lyžování spatřovali největší záruku úspěchu v houževnatém, osvědčeném a mnoha vavříny ověřeném Bohumilu Hančovi, který sice už se závodní činností končil a se svou účastí v tomto závodě nepočítal, ale nakonec se nechal přesvědčit.

Bohumil Hanč se narodil 19. listopadu 1886 na Benecku v Krkonoších a ke „svým“ horám přilnul. Jako řada jiných tamních dětí podlehl kouzlu štěpanického učitele Jana Buchara i jeho lásce k lyžím. V dospělém věku se od roku 1907 postupně stával nejúspěšnějším a nejpopulárnějším českým lyžařem, který své umění šířil i v sousedním Německu. Na mezinárodních závodech v saském Annabergu v roce 1907 vyhrál tak skvělým časem, že pořadatelé zpočátku pochybovali o regulérnosti jeho trasy. Hanč na jejich pochybnosti reagoval tím, že nabídl projet trasu s kontrolorem ještě jednou. V letech 1907-1909 se stal mistrem Království českého v běhu na 10 a 50 km, 1907 dobyl tehdy ceněný Štít dr. Dieskaua v běhu na 2 km. Vedle špičkových výkonů mu oblību zajistila také vysoká inteligence a velmi milá skromná povaha. Byl žádaným lyžařským instruktorem, kromě rodných Krkonoš byly nejznámější jeho kursy v Novém Městě na Moravě. Jeho závodnickou aktivitu na čas přerušila povinná vojenská služba a po návratu z ní stále častěji posílhal spíše po rodinném zázemí, i když byl velice aktivní i v jilemnickém Sokole.¹⁷

V nedělní podvečer 23. března 1913 se Hanč bez jakéhokoliv tréninku ve své chalupě v Hrabáčově sbalil, a protože v okolí už žádný sníh

¹⁶ Synové hor, s. 84-85.

¹⁷ Blíže k Bohumilu Hančovi – Oldřich KULHÁNEK, Zlatá kniha lyžování. s. 88-90.

nebyl, vzal lyže do ruky a vydal se pěšky na 25 kilometrů vzdálenou Labskou boudu. Tady se sešel s organizátory závodu a ostatními závodníky. Soupeři byli zvučných jmen - Oswald Bartel ze Ski Klub Windsbraut Polaun, což byl nedaleký Polubný v Jizerských horách, Josef Feistauer z Českého krkonošského spolku Ski Jilemnice, Južík Scheiner z Českého Ski Klubu Praha, Karel Jarolímek z Českého spolku pro zimní sporty ve Dvoře Králové a v českých kruzích oblíbený pražský Němec Emmerich Rath, jenž nastoupil pod pseudonymem Frank Walter z Berliner Sport Clubu. Všichni prošli lékařskou prohlídkou a jejich zdravotní stav označil lékař dr. Šimer jako dobrý. Spolu s devíti účastníky turistického závodu – kromě Reinholda z Polubného to byli vesměs lyžaři z Prahy - mohli zasednout ke společnému stolu a popovídat si. Ostatně všichni se dobře znali z řady dřívějších lyžařských akcí. Hanč si prý přitom Jarolímkovi posteskl, že se necítí příliš dobře.

Ráno před startem seznámil ředitel závodu, jímž byl jmenován účastník předchozích turistických padesátek ing. Arnošt Fischer, v souladu s pravidly závodníky s trasou. Byla vedena převážně po hřebenevých cestách označených tyčemi a červenými látkovými pruhy. Na vytrvalce čekaly tři okruhy: první a druhý z Labské boudy do sedla nad Martinovkou, po jižním úbočí Vysokého kola ke Sněžným jamám a na Violík, Novoslezskou a Voseckou boudu, zpět na Tvarožník, přes Labskou louku k Harrachovým kamenům, na Zlaté návrší a znova zpět k Labské boudě. Třetí kolo se jelo jen ke Sněžným jamám, na Violík, přes Labskou louku a Zlaté návrší dolů na Mísečky, kde měl závod skončit.

Počasí se toho dne zdálo příznivé. Teploměr ukazoval plus 8°C a řídkou mlhou téměř prosvítalo slunce. Protože se s ohledem na předchozí dny předpokládal další vzestup teplot, posunuli pořadatelé původně plánovaný start ze 7:30 na 6:30 hodin. Jedinou a možná osudnou slabinu závodu znamenalo slabé obsazení kontrol. Proti původně plánovanému trojnásobnému, nebo alespoň dvojnásobnému obsazení kontrol, se podařilo jednotlivá místa obsadit pouze jedním mužem. Některé kluby totiž nevyslaly přes četné žádosti nikoho. Mezi kontrolory se však nacházela řada osob, které se později zasloužily o vytvoření základů organizovaného horského záchranářství. Z nich k nejznámějším patřili Kamil Vladislav Muttich z Mladé Boleslavi či Vladimír Záboj Vaina z Vrchlabí.¹⁸

¹⁸ Kamil Vladislav MUTTICH (1873-1924) byl akademický malíř a básník, který vešel do dějin českého lyžování a české turistiky svou kolekcí 25 červených značek, jež symbolizovaly nejvýznamnější lokality Krkonoš a dodnes umožňují snadnější orientaci v zasněžených horách. Byl i autorem první lyžařské mapy nejvyššího českého pohoří – Krkonoš. V rodné Mladé

Zážitek z tohoto velikonočního závodu se jim zapsal do vědomí nadobro a vedl k činům.

Teplé počasí způsobilo, že závodníci přijížděli na start pouze lehce oděni. Účastníci turistické části pojali závod v dřívějším duchu, v družném kolektivu sportovali hlavně pro své zdraví a svou zábavu. Zato účastníci rychlostního závodu nasadili hned po startu prudké tempo a rozvinuli tvrdý a nekompromisní boj.

Speciální „Hančovo číslo“ Věstníku krkonošského popisovalo průběh závodu následovně: „Do 15 km jízdy se ujal vedení Hanč, avšak pro nepříznivost počasí se někteří účastníci závodů vzdali. Když pak kolem desáté hodiny spustil se déšť s ostrým vichrem, bylo zřejmo, že se závody neskončí. Poněvadž ráno bylo počasí teplé, vypravili se závodníci na cestu bez kabátů, jen v košilích, bez čepice a rukavic. Nepříznivým počasím zahnáni byli skoro všichni do Labské boudy. Když bylo rozhodnuto o přerušení závodů, shledáno, že chybí jediný Hanč. Dle kontrol zjištěno, že před dvanáctou hodinou polední byl u Violkových kamenů směrem ke Krakonošům.“¹⁹

Mnohem podrobněji zmapoval kritický závod Jan Luštinec. V jeho interpretaci se zpočátku o vedení přetahovali Bartel s Hančem. Těsně v patách je následovali ostatní závodníci. Ve stoupání ke Sněžným jamám Hanč nastoupil, ale rozhodující náskok ještě nezískal. Na hřebeni zaznamenala kontrola jeho vedení, za ním o patnáct vteřin projel Feistauer, za dalších patnáct vteřin Jarolímek a potom v půlminutových intervalech Bartel, Walter a Scheiner. Při dlouhém sjezdu na Violík ale Hanč vyjel z trati, a tak na Voseckou boudu přijel jako první Jarolímek. To se již počasí začalo prudce zhoršovat. Začalo pršet, teplota rychle klesala pod nulu a déšť vířený stále silícím větrem se začínal měnit v prudkou hřebenovou vánici. Přesto Hanč s maximálním vypětím sil svou ztrátu dohnal a k Labské boudě přijel již v 9:41. Tam ale nikdo závodníky ještě nečekal, a tak tu došlo k další chybě – nebylo připraveno občerstvení a Hanč musel bez čaje a jídla dál.

Do druhého kola vstoupili pouze čtyři startující. Již na Violíku totiž pro odřeniny vzdal Rath, na Labské boudě vzdal po dohodě s dr. Šimerem i zraněný a vyčerpaný Jarolímek. Ostatní závodníci jeli na začátku dalšího kola víceméně pohromadě. Hanč s Feistauerem v nepatrném odstupu, Bartel za nimi se zpožděním asi dvou a Scheiner asi čtyř

Boleslavi založil lyžařský spolek Himalaja.; Vladimír Záboj VAINA (1876-1954), rovněž rodák z Mladé Boleslavi, vystudoval práva a od roku 1908 působil jako okresní hejtman postupně s Turnov, Semilech a Vrchlabí. V roce 1936 odešel na penzi do Lázní Běláhoř, kde byl 1943-45 starostou města.

¹⁹ Věstník krkonošský, XII, 12. 4. 1913, č. 8 (tzv. Hančovo číslo), s. 1.

minut. To ovšem netrvalo dlouho. Již v 10:20 se vrátil Oswald Bartel na Labskou se slovy, že v takových podmínkách jde o zdraví a možná i o život. V 10:40 padl vyčerpáním u Sněžných jam zcela promočený Feistauer a o tři minuty později ho tam následoval i omrzlý Scheiner. Po ošetření oba sjeli zpátky do tepla Labské boudy.

Hanč zůstal na trati sám. Nad Sněžnými jámami projel v 10:37, kolem Violíku o deset minut později. Na Novoslezské boudě byl podle tamního kontrolora Mutticha v 11:03. Hanč si od něho vzal citrón a rukavice a s hlavou skloněnou proti vichřici utíkal dál. Violík znovu minul v 11:52. Zdejší kontrolor Vaina volal na Hanče, že již přes hodinu za ním nikdo neprojel a že zřejmě ve slotě všichni vzdali. Hanč ho ale ve vichřici vůbec neslyšel. Promoklý a na kost promrzlý kontrolor poté sjel na Labskou boudu, aby informoval o Hančově průjezdu. Ředitel závodu Fischer nato nařídil, aby kontroly na Labské louce Hanče při průjezdu zastavily. Zda se jim pokynu dostalo však není zřejmé.

Od Vainova setkání s Hančem jsou jeho osudy, jeho setkání s Václavem Vrbatou i osudy jeho přítele zahaleny tajemstvím. Jan Luštinec se ve svém popisu událostí pokusil naznačit nejpravděpodobnější hypotézu: Hanč po odjezdu z Violíku pokračoval přes Labskou boudu na Harrachovy kameny. Tam se zřejmě setkal se svým přítelem Václavem Vrbatou, tkalcem a sokolským pracovníkem z Mříčné nedaleko Jilemnice, který nedlouho předtím byl spatřen v okolí cíle na Mísečkách. I v bodavém mrznoucím dešti dostal Vrbata svému slibu a přišel přítele v náročném závodě povzbudit. Vyčerpanému a promodralému Hančovi tady půjčil svůj kabát a čepici. Pro Hanče byla jeho přítomnost ohromnou morální vzpruhou, a tak pokračoval dál. Zanedlouho, patrně zcela vyčerpán, však Hanč vyjel ze směru trati a spadl do kleče. Opouštěly ho poslední síly a nebyl s to zaklesnuté lyže vyprostit.

Mezitím – jak praví opět oficiální zprávy - byl na Labské boudě, kde se shromáždili všichni závodníci a kontrolori z okolních stanovišť, Hanč netrpělivě očekáván. S přibývajícemi minutami rostla mezi osazenstvem nervozita. Ve 13:15 ho odpočinutí, najedení a již dobře oblečení Rath, Jarolímek a nedlouho po nich i Fischer vyjeli hledat. Jarolímek směrem na Labskou louku a Harrachovy kameny, Rath směrem na Zlaté návrší a Fischer levým obloukem na Mísečky. Mužem, který Hanče našel, byl Emerich Rath. Stav českého mistra lyžování byl ale velmi ubohý. Pouze nesouvisle blábolil a ani s Rathovou pomocí nebyl schopen vstát. Když Rath viděl, že na lyžích ho do Labské boudy nedopraví, odepnul mu lyže a snažil se ho nést. Asi po pěti stech metrech zjistil, že sám nemá dost sil. Položil proto Hanče na zem, pokud možno do závětrí, a chvíli třel jeho promrzlé tělo. Znova nazul lyže a chvátil pro pomoc do Labské

boudy. Tam z posledních sil oznámil, že nalezl Hanče a vyčerpán se hroutil.

Do terénu okamžitě vyrazila záchranná skupina. První, kdo uviděl Hanče, byl Karel Jarolímek. Ležel tváří k zemi, v ústech měl píšťalku. Nejevil známky života, ale jeho tělo bylo ještě teplé. Koňak, saně, příkrývky. Za čtyřicet minut od Rathovy zprávy se Hanč ocitl v teple Labské boudy. Lékař Šimer však nekonstatoval zmrznutí, ale ochrnutí srdečního svalu v důsledku naprostého vyčerpání. Možná by Hančovu srdci pomohla kávrová injekce, ale tu lékař neměl. Nezbylo než konstatovat, že Bohumil Hanč je mrtev.

Hančovou smrtí však „velikonoční tragédie“ v Krkonoších neskončila. Arnošt Fischer, nevěda o událostech na Labské boudě, dojel k cíli na Mísečkách. Sháněl Hanče a čirou náhodou se dozvěděl od místního horala, že na Krkonoši leží u zapíchnutých lyží nějaký člověk. Okamžitě s několika lidmi vyrazil na pomoc. Kolem čtvrté hodiny se z Labské boudy vydala na místo tragédie skupinka účastníků turistického závodu pod vedením Jana Havelky, aby zjistila bližší okolnosti. Cestou potkala promrzlé a vyděšené manžele Reinwartovy, kteří pod dojmem, že našli zmrzlého Hanče, chvátili na Labskou boudu pro pomoc. Ten však už byl mrtev! Záchranná skupina přesto spěchala na označené místo a našla tam lehce oblečeného a již zcela tuhého muže. Takřka ve stejné době sem přijížděl i Fischer se saněmi. Opět příkrývky a pokud možno rychlá cesta, tentokrát na Mísečky. Znovu marný boj o život. Teprve teď končilo poslední dějství tragédie, jež patří k největším v dějinách lyžování v českých zemích. Jak dokazují četné kondolence, dotkla se celého tehdejšího lyžařského světa. Ani dlouhý časový odstup sta let jí neubral na děsivosti. Navzdory ní však činy těch, kteří ono velikonoční pondělí na hřebenech Krkonoš položili své životy, jsou plny těch nejkrásnějších vlastností člověka - přátelství, hrdinství a obětavosti.

Vzápětí po pohřbu obou obětí se rozpoutala široká diskuse o příčinách neštěstí. Nechyběly v ní ani vášně a nespravedlivé odsudky. Proto svaz uspořádal 26. března 1913 v Praze anketu účastníků tragické padesátky. Její výsledky byly otištěny ve svazovém věstníku pro rok 1913: „Souhlasnými výpověďmi svědků bylo zjištěno, že přesně dle propozic a platných řádů závodních všichni závodníci byli lékařsky prohlédnuti a jejich zdravotní stav uznán za bezvadný. Závodní lékař byl po celou dobu závodní na předepsaném místě a učinil vše, co lékařská věda předpisuje na záchranu nešťastných. Závodníci byli před závodem řádně poučeni, trať závodní asi 20 km řádně vytyčena a obsazena 10 kontrolami, které vesměs řádně fungovaly, ačkoliv vichřice a déšť úřad jejich ztěžovaly. Obětavost a mužné setrvávání kontrolorů bylo všeobecně uznáno. Pořadatelstvo učinilo všechna možná opatření k bezpečnosti a správnému provedení závodů.

Záchranná akce provedena bez prodlení a s obětavostí příkladnou. Diváci, lyžaři i závodníci poskytli k záchranné akci svých sil až k hranici vyčerpání. Vinu tragického skonu obou lyžařů nelze nikomu přičítati, leč nepředvídaným a nevysvětlitelným působením povětrnostních poměrů.²⁰

Zpětně lze počinání pořadatelů v mnohém kritizovat. Ale – jak uvádí Jan Luštinec – kořeny neštěstí musíme hledat spíše v psychice prvních lyžařů, v jejich okouzlení z lyží. Měli v ně takovou důvěru, že na možnost vážnějšího neštěstí vůbec nepomysleli.

Tragédie z roku 1913 nezastavila další pořádání tohoto výjimečného závodu v běhu na 50 kilometrů. Následující rok v něm zvítězil Josef Kučera, ale v létě vypukla válka, která vbrzku zachvátila celý svět a přinesla do té doby nevídané oběti na životech. Teprve ona se postarala o to, že na hřebenech Krkonoš se lyžaři přestali mezi sebou utkávat o to, kdo z nich má nejlepší vytrvalostní výdrž. Až počátkem roku 1920 byl závod obnoven, a to jako mistrovství nového státu, Československa. Prvním vítězem – jakoby z úcty k hrdinům velikonocního pondělí 1913 – se stal jeden z jeho tehdejších přímých účastníků Jan Havelka. Od roku 1923, kdy si lyžaři celé Evropy připomínali desáté výročí tragické smrti Hanče a Vrbaty, se závod jezdí jako Hančův memoriál.

Cesta k Horské službě

Nicméně šlechetný čin Václava Vrbaty i pomoc ostatních lyžařů kamarádům v březnu 1913 se staly zárodkem budoucího horského záchranářství v českých horách. Ne nadarmo byl v naší zemi 24. března zvolen Dnem Horské služby. Cesta k jejímu ustavení však byla ještě klopotná.

Po vzniku Československa se postupně dařilo otevírat hory dalším návštěvníkům. Počet zájemců o túry po horských hřebenech s dalekými výhledy či o lyžařské výlety a ojedinele o lyžařské sjezdy horskými stráněmi začal stoupat. Staral se o ně Svaz lyžařů, teď už Republiky československé, staral se o ně Klub československých turistů, Československá obec sokolská a v neposlední řadě i Hauptverband der deutschen Wintersportvereine (Hlavní svaz německých zimních sportovních spolků). A v nich spousta spolků, klubů nebo jiných organizací. Hlavní tíha pobytu v horách ale stále spočívala na místních horalech. Nezáleželo, zda na Šumavě, v Krušných horách, Jizerkách, Krkonoších, Orlických horách, Jeseníkách, Beskydech či na Českomoravské vrchovině. Byli to oni, kdo návštěvníky ubytoval, stravoval a svážel ze stanic státní železnice. Na stálých obyvatelích hor ležela i péče o bezpečnost svých hostů.

Počet letních a zimních návštěvníků hor se zvyšoval a s ním rostl – hlavně v zimní sezóně – i počet úrazů a tragických nehod. Mnozí z nich se

mnohdy poprvé setkávali s náhlými změnami počasí, s vichřicemi, bouřemi, lavinami. Navíc spousta začátečníků s lyžemi a jejich ovládnutím spíše zápasila, než aby je využívala ke své potěše. V důsledku velkého náporu na hory přibývalo zranění, ale i bloudění. Místní lékaři školili v horských centrech příslušníky hasičských sborů v poskytování první pomoci. K hasičům se přidávali i místní obyvatelé, lesníci, dřevaři, listonoši, tkalci, hlavně ale členové sportovních klubů. To, že dokonale znali „své“ hory a že výborně lyžovali, bylo považováno za samozřejmost.

V Krkonoších, které stály v popředí zájmu českých a českoněmeckých turistů a lyžařů, se už počátkem dvacátých let rozvinuly debaty o tom, jak zlepšit orientaci v horách v případě náhlého zhoršení počasí. Aby se Češi a Němci neháдали, podal jim pomocnou ruku malíř a vášnivý lyžař Kamil Vladislav Muttich, zakladatel lyžařského spolku Himalaja v Mladé Boleslavi. I on byl úzce spojen s tragédií Hanče a Vrbaty o Velikonocích v roce 1913, byl kontrolorem na nejvzdálenějším místě tehdejší trati, na Novoslezské boudě.

V roce 1923 přišel s nápadem doplnit rozvíjející se tyčové značení zimních cest systémem tzv. němých značek, symbolů, které by graficky charakterizovaly nejvýznamnější objekty v Krkonoších. Jeho původní kolekce obsahovala 25 červených značek – později jejich počet stoupl na třicet – které dodnes usnadňují orientaci v zasněžených horách. Muttich byl i autorem první lyžařské mapy nejvyššího českého pohoří.

V polovině dvacátých let převzal vedení Svazu lyžařů Republiky československé Josef Scheiner, přezdívaný Južik, další z účastníků onoho velikonocního závodu v roce 1913. Po kontroverzním Janu Synáčkovi přinesl do československého lyžování uklidnění. Už v roce 1926 uzavřel dohodu s českoněmeckým Hauptverband der deutschen Wintersportvereine, v níž byly vymezeny nejen oblasti zájmů obou organizací, ale i principy jejich spolupráce. O tři roky později, v listopadu 1929 se mu podařilo totéž s konkurenčními organizacemi českého lyžování, s lyžařskými odbory Československé obce sokolské, Klubu československých turistů, Svazu československých skautů a Svazu československého důstojnictva. S příchodem třetího desetiletí, kdy Scheiner ze své funkce odstupoval, mohl Svaz lyžařů Republiky československé oprávněně prohlašovat, že se stal vůdčí silou ve svém oboru v celém Československu.²¹

S prioritním postavením Svazu lyžařů však rostly i jeho úkoly a jeho povinnosti. Vedle pořádání lyžařského výcviku a lyžařských závodů upínal velkou pozornost na zajištění bezpečnosti lyžařů na horských svazích a na případnou pomoc

²⁰ Citováno podle Synové hor, s. 90.

²¹ Blíže viz František KOLÁŘ a kol., Dějiny lyžování v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, rkp. připravený pro nakladatelství Knihy 555 v Liberci.

při jejich zraněních. Poslední nehody zejména v Krkonoších ukazovaly, že dosavadní využívání boudařů či dobrovolných hasičů není dostačující, že je třeba záchrannou horskou službu organizovat mnohem precizněji.

Už v lednu 1930 se proto Svaz lyžařů obrátil na okresní úřad ve Vrchlabí s žádostí, zda by mohl ze své moci utvořit „korporaci, která by mohla vyslat záchrannou expedici do hor, když se za nepohody někdo ztratí anebo když je třeba jakékoliv jiné první pomoci“. V dopise odkazoval na zkušenosti z jiných zemí, kde obdobné organizace fungují (od roku 1912 v Sasku a od roku 1920 v Bavorsku), a také v Liberci (?).²²

Okresní úřad vypsál anketu na toto téma a v polovině února 1930 obdržel odpověď od obvodního lékaře ve Špindlerově Mlýně Viléma Picka, jenž oznamoval, že „již mnohá léta drží pravidelně se sanitní kolonou dobrovolného hasičstva v obci teoretické a praktické vyučování, při kterém jsou probírány nejdůležitější náhlé případy onemocnění a nejčastěji v horách přicházející úrazy s obzvláštní pozorností vyskytujícím se zlomeninám a vymknutím, dále doprava nemocných a zraněných v létě a obzvláště v zimě jak s normálními i improvizovanými dopravními prostředky“. Navrhl přitom, aby obdobné záchranné čety byly zřízeny i v dalších krkonošských obcích, výslovně jmenoval Vrchlabí, Jánské Lázně, Velkou Úpu a Harrachov.²³

Z Pickovy zprávy vycházela i odpověď okresního hejtmána JUDr. Vladimíra Vainy, onoho muže, který byl kontrolorem na Violíku při tragickém velikonočním závodě v březnu 1913. Svazu lyžařů v ní nejen oznamoval existenci hasičské sanitní kolony, ale podával i návrhy, co dělat pro vylepšení případných záchranných prací v Krkonoších. Za nejdůležitější považoval zakoupení sanitky pro dopravu zraněných do nemocnice, na níž však okresní úřad neměl dostatek finančních prostředků. Dále „aby ve větších horských boudách byly umístěny skříně s obvazovým materiálem a kromě toho s některými nezávadně použitelnými prostředky medikamentosními“, které by byly k dispozici nejen poučeným správcům chat, ale i náhodným lékařům, kteří v té době stále častěji využívali horské stráně Krkonoš ke sportovnímu vyžití. Nemalý význam přikládal i zřízení telefonního spojení obecního úřadu ve Špindlerově Mlýně s jednotlivými boudami, které by značně urychlilo

případný zásah. Svou odpověď pro jistotu poslal i svým kolegům do Jilemnice a Trutnova, protože masiv Krkonoš spadl i do jejich rajónů.²⁴

Další zprávy o organizaci horské záchranné služby pocházejí z roku 1933. Před zimní sezónou požádal Wilhelm Möhwald místní obecní úřad ve Špindlerově Mlýně o udělení licence pro provozování lyžařské školy, kterou nazval Slalom. Ve svůj prospěch nabídl, že v případě „nějakých neštěstí v horách“ budou její učitelé připraveni zúčastnit se záchranných prací. K prvnímu, v Praze Tagblattu mediálně propagovanému případu došlo v únoru 1934, kdy právě členové lyžařské školy Slalom se v mrazivé noci zasloužili v Labském dole o záchranu ztraceného lyžaře Harryho Schönfeldera ze Žitavy.²⁵

Ve stejné zimní sezóně sestavil v Rokytnici nad Jizerou desetičlennou záchrannou skupinu Alois Wenzel, který sem přišel z rakouských Alp. Skládala se takřka výhradně z dřevařů z Hořeních Domků.

Obrázek 1. První cvičení Horské služby v květnu 1934 – druhý zprava Bedřich Krátký, čtvrtý zprava Vladimír Vaina.

Figure 1. First training of the Mountain Rescue Service in May 1934 – second from the right Bedřich Krátký, fourth from the right Vladimír Vaina.

Případů, kdy do hor museli vyjíždět různí zachránci, na počátku roku 1934 přibývalo. Zároveň se ale ukazovaly slabiny dosavadní organizace první pomoci. Okresní hejtmán Vladimír Vaina se svým spolupracovníkem Bedřichem Krátkým proto promýšleli další postup. Prvním krokem bylo oficiální cvičení horských záchranářů,

²² Dopis Svazu lyžařů RČS Okresnímu úřadu ve Vrchlabí ze 14. 1. 1930. Archiv Horské služby Špindlerův Mlýn (dále Archiv HS), fotokopie dopisů z 30. let 20. století jsou uloženy v konvolutu Kronika (nestránkováno).

²³ Dopis MUDr. Viléma Picka Okresnímu úřadu ve Vrchlabí z 18. 2. 1930. Archiv HS, Kronika.

²⁴ Koncept zprávy okresního hejtmána Vainy Svazu lyžařů RČS z ledna 1930. Archiv HS, Kronika.

²⁵ Zpráva četnické stanice ve Špindlerově Mlýně z 1. 3. 1934. Archiv HS, Kronika.

kteřé se konalo 5. května 1934 ve Špindlerově Mlýně. Jeho účastníci – bylo jich více než čtyřicet – se učili nejen zásadám lékařské první pomoci, hlavně ošetření úrazů končetin a zlomenin, ale i dopravou zraněných z horských hřebenů do údolí, kde už mohli využít moderních dopravních prostředků. Využívaly byly hlavně svépomocí vyrobené rohačky, na které byla upevněna nosítka.

Obrázek 2. Členové Horské služby ve Špindlerově Mlýně v roce 1935.

Figure 2. Mountain Rescue Service members in Špindlerův Mlýn in 1935.

Na počátku zimní sezóny byl ve Špindlerově Mlýně zřízen „zvláštní ochranný sbor, jenž má za účel ochrannou službu v horách nyní soustavně a odborně upravit“ – oznamoval vrchlabský okresní hejtmán Vaino Svazu lyžařů Republiky československé v dopise z 27. prosince 1934.²⁶ Byli v něm soustředěni místní dobrovolní hasiči, členové spolku Wintersportverein, kteří současně působili v lyžařské škole Slalom, a místní četníci. Právě četnická stanice hrála úlohu koordinátora, protože právě tam se soustřeďovala hlášení o případných nehodách a právě odtud se vycházel impuls k případné záchranné akci. Telefonní spojení četnické stanice a všech významnějších horských bud byl zatím nejdůležitější počín, který se v průběhu roku 1934 podařilo pro organizaci stálého záchranného sboru v Krkonoších uskutečnit. Počátkem následujícího roku 1935 informoval Vaino o existenci již šesti záchranných oddílů v oblasti Špindlerova Mlýna. Tři oddíly utvořil spolek Wintersportverein, další tři hasiči ze Špindlerova Mlýna, hlavně ze Svatého Petra a ze Špindlerovy boudy.²⁷ Svaz lyžařů v téže době

oznamoval zemské správě, že v Praze pořádá kursy první pomoci a že totéž hodlá v nejbližších týdnech uskutečnit i pro nájemce a personál horských bud v Krkonoších.²⁸

Přišly však pololetní prázdniny na počátku února 1935. Horské boudy byly plné zájemců o zimní pobyt a lyžařské radovánky. Počasí se však proti nim spiklo. Bylo zamračeno a mlhavo a 2. února vpoledve se v celých Krkonoších rozpoutala mohutná sněhová bouře. Při ní došlo k tragédii, která znovu vyvolala diskusi o tom, jak organizovat na horách záchrannou službu.

Nejznámějším se stala nehoda dvou důstojníků z pěchotního učiliště v Milovicích, majora Jaroslava Pazdířky a štábního kapitána Jana Přikryla. Oba měli být dobrými lyžaři a Krkonoše údajně dobře znali. Uvedený únorový den vyrazili ze Špindlerova Mlýna na Labskou boudu, kde měli rezervováno ubytování. Na Martinovku došli až večer a po občerstvení se chystali na poslední úsek cesty. Navzdory varování chatáře a personálu se vydali ve 21 hodin do fučivé tmy. Na Labskou ohlásili svůj záměr s tím, že v případě špatného počasí se vrátí. Ovšem na Labské boudě je očekávali marně. Uspořádali proto výpravu z personálu a ochotných hostů, totéž učinili i na Martinovce. V jednu hodinu v noci, když obě skupiny prošly cestu mezi oběma boudami tam a zpět, ohlásili nehodu dvou turistů na stanici ve Špindlerově Mlýně. Za chvíli odtud vyjel záchranný oddíl, který prohledával hlavně skály a les v Labském dolu. Teprve s pomocí vojenského oddílu se je podařilo druhý den najít. Bohužel, oba byli mrtví.²⁹

Onu bouřlivou noc zahynulo v Krkonoších šest lyžařů. Za celou zimní sezónu si tamní hory vyžádaly osmnáct lidských životů. Téma horské záchranné služby leželo znovu na stole.

Po únorové „černé noci“ se vložil do celé záležitosti i zemský prezident Josef Sobotka. Jednak pověřil Vladimíra Vainu, aby poskytování pomoci záchranné služby organizoval v celé oblasti Krkonoš, jednak si vyžádal informace, co již bylo v této věci učiněno a co by mělo být uděláno v nejbližší době. Tím, kdo mu je poskytl, byl městský tajemník z Jilemnice a jednatel Krko-

²⁶ Dopis V. Vainy Svazu lyžařů RČS z 27. 12. 1934. Archiv HS, Kronika.

²⁷ Dopis V. Vainy Zemskému úřadu v Praze z 21. 1. 1935. Archiv HS, Kronika.

²⁸ Dopis Svazu lyžařů RČS Okresnímu úřadu ve Vrchlabí z 9. 1. 1935. Archiv HS, Kronika.

²⁹ Hlášení četnické stanice ve Špindlerově Mlýně z 19. 2. 1935. Archiv HS, Kronika.

nošské župy Klubu československých turistů, Jindřich Ambrož.³⁰

Ve svém elaborátu se zabýval nejprve organizací záchranné služby. Za podmínku sine qua non stanovil: „Nejdříve musí být ve všech hlavních místech Krkonoš dostatečný počet zdatných, silných a krajiny znalých výborných lyžařů k dispozici, vycvičených a informovaných, jakož i opatřených všemi potřebnými prostředky záchranné služby.“ K existujícímu záchrannému sboru ve Špindlerově Mlýně navrhoval zřídit obdobné skupiny v Harrachově, Rokytnici nad Jizerou a Benecku na západní straně hor a v Jánských Lázních a Peci pod Sněžkou na východní straně Krkonoš. „To však samo osobě nestačí,“ psal dále, „protože jejich sídlo je v údolí a nežli za prudké vichřice, mlhy, vánice a ve vysokém sněhu dostanou se k místu nehody, uplyne i několik hodin podle vzdálenosti a zatím je již pozdě. Jen rychlá pomoc může zabránit neštěstí.“

Obrázek 3. Svépomocně vyrobené saně s nosítky z roku 1934.

Figure 3. Home-made sled with a stretcher from 1934.

Ambrož pečlivě vypsál všechny úseky na hřebenech Krkonoš, kde lze nejspíše očekávat případné nehody a které si zasluhovaly pozornost záchrannářů. Kromě fungující telefonní sítě, dostatku pomůcek pro pátrací akce, pro vlastní ošetření a pro přepravu zraněných do údolí a následně do nemocnice, navrhoval držení pravidelných hlídek ve dnech, kdy návštěvnost hor prudce narůstá, tj. zejména o Vánocích, pololetních prázdninách a Velikonocích.

³⁰ Jindřich Ambrož, *Záchranná služba v Krkonoších* (pravděpodobný vznik tohoto dokumentu byl v únoru 1935, protože z něho vycházel návrh statutu záchranné služby v Krkonoších, který vypracoval Zemský úřad v Praze a 9. 3. 1935 rozeslal do okresů v oblasti Krkonoš). Archiv HS, Kronika.

Novinkou v jeho zprávě bylo, že se důkladně zabýval financováním záchranných prací: „Při výběru členů záchranných sborů přicházejí v úvahu pouze výborní a tělesně zdatní a otužilí lyžaři, znalí poměrů místních a také oblastí, ve které mají službu konati. Zpravidla jsou to dřevaři, zvyklí námaze ze svého povolání, nebo závodníci, jichž je v horách dostatek. Tací lidé rekrutují se z řady chudých a nelze od nich žádati, aby si hradili náklady osobní, opatrovali si lyže, oděv apod., sami se stravovali. Proto služba hlídek v činnosti musí být honorována, případně vypsány odměny za úspěšný zákrok zvlášť, zejména za záchranu živého člověka. Také zachránění měli by mít povinnost k odměně.“ Navrhl zpoplatnit příjezd do zimních Krkonoš ve spolupráci s dopravci a ubytovateli. S nimi počítal i při prevenci, každý cestující do hor měl dostávat k jízdě leták – podobně každý ubytovaný – v němž by byl upozorňován na nebezpečí, která je na horách mohou potkat.

Založení Horské služby

Dne 9. března 1935 zaslalo zemské prezídium v Praze okresním úřadům v Krkonoších svůj návrh „na soustavnou a odbornou organizaci záchranné služby v Krkonoších“.³¹ Vycházel z výše uvedených dobrozdání Vladimíra Vainy a Jindřicha Ambrože a příliš se od jejich analýzy a návrhů nelišil. Vyznával hlavní zásadu, „aby záchranná služba nebyla pouze zřizována v zimních střediscích v údolích, nýbrž přímo na boudách a chatách ve vysokých neb jinak nebezpečných polohách“. Členové záchranných sborů měli ve dnech, kdy Krkonoše přetékaly počtem návštěvníků nebo kdy se zhoršily klimatické podmínky, držet na určených boudách stálé hlídky. Jednalo se o boudy Voseckou, Labskou, Dvoračky, Martinovku, Petrovku, Brádrlovu boudu, Špindlerovku, Luční a Obří boudu, dále boudy Havlovu, Liščí, Kolínskou a na Černé hoře. Hlídky byly umístěny i na Mísečkách, Benecku a v Obřím dole. Jejich úkolem bylo nejen v případě nehody poskytovat zraněným nebo zbloudilým pomoc, ale dostaly i právo „v době skutečného nebezpečí, vichřic, vánic, hustých mlh, mrazů atd.“ zakazovat návštěvníkům opouštět přístřeší. Řízením záchranných prací byly pověřeny čtyři centrální stanice – kromě Špindlerova Mlýna v Rokytnici nad Jizerou, v Peci pod Sněžkou a v Jánských Lázních – mezi něž byly rozděleny pomocné stanice na vytypovaných boudách. Do většiny z nich byl vzápětí zaveden telefon. Jaké bylo

³¹ Návrh statutu záchranné služby v Krkonoších, který vypracoval Zemský úřad v Praze a 9. 3. 1935 rozeslal do okresů v oblasti Krkonoš. Archiv HS, Kronika.

početní obsazení stanic, je prozatím těžko zjištělné. Určitou představu si lze udělat podle čísel z Rokytnice nad Jizerou, kde ústřední stanice hlásila v roce 1935 třicet šest mužů a spolu s pomocnými stanicemi vykazovala celkem sto deset dobrovolných záchránců.

Datem, které je rozhodujícím pro vznik Horské služby, je 12. květen 1935. Tehdy se ve Špindlerově Mlýně sešli delegáti z uvedených čtyř obcí, kde měly sídlit ústřední stanice, a založili jednotnou organizaci Horské služby v Krkonoších. Schůzi vedl zástupce zemského prezidia a byl na ni zvolen dvacetičlenný Výkonný výbor záchranné služby v Krkonoších. Do jeho čela byl postaven okresní hejtman ve Vrchlabí JUDr. Vladimír Vaina. Z tohoto výkonného výboru se 31. října 1935 vykrytalizoval užší výbor, který měl řídit veškeré další organizační práce.³²

Obrazek 4. Znak Horské služby z roku 1935.
Figure 4. The logo of the Mountain Rescue Service from 1935.

Vydáním statutu a ustavením výkonného výboru však práce na vzniku horské záchranné služby teprve započaly. Od samého počátku se jevílo největším problémem finanční zajištění. Vladimír Vaina si 23. září 1935 stěžoval zemskému prezidiu na naprostý nezájem ministerstev veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy či železnic a dalších ústředních spolků, jako byl například Československý červený kříž, poskytnout jakékoliv finanční prostředky. Do konce roku 1935 obdrželi

záchranáři v Krkonoších pouze dva dary po dvě stě korunách a to od Hauptausschuss des Deutschen Riesengebirgevereines ve Vrchlabí a od Klubu československých turistů. Kuriózní nápad předložil Svaz lyžařů Republiky československé. Navrhoval financovat horskou službu prostřednictvím pravidelných poplatků z hracích automatů na boudách v Krkonoších. Chyběla jen maličkost – povolení k jejich provozování! Okresní úřad je totiž před nedávnem zakázal.³³

V polovině listopadu 1935 zasedal na okresním úřadě ve Vrchlabí podruhé užší pracovní výbor záchranné služby. Předseda Vladimír Vaina na něm mohl konstatovat, že „organizační stránka jest toho času vybudována“. Vznikly ústřední stanice v Rokytnici nad Jizerou, Špindlerově Mlýně a Peci pod Sněžkou – do konce měsíce je doplnily stanice v Janských Lázních a Horní Malé Úpě – a v celé řadě horských chat pomocné stanice.³⁴ Během listopadu byl dokončován nábor jednotlivých členů záchranné služby. Začaly jim být vydávány průkazy s fotografií, se znakem a označením Horská služba – Bergdienst a spolu s nimi i nášivky na rameno se stejným znakem. Následně informoval Vaina i své kolegy na okresních úřadech v Jilemnici a Trutnově a na všech krkonošských četnických stanicích o provedených opatřeních.³⁵

„Hlavní působnost záchranné služby,“ uváděl Vaina v uvedeném cirkuláři z 30. listopadu 1935, „jest zamezení nebezpečí života zimních turistů a sportovců opatřeními preventivními a pracemi zachraňovacími“. Vedle toho bylo úkolem Horské služby dohlížet „na turistická zařízení a horskou vzácnou květenu“. Vaina ubezpečoval, že Horská služba nemá v žádném případě charakter „veřejné stráže“ (!), tento úkol i nadále bude spočívat na četnictvu, policii, finanční stráž a lesní správě. Ovšem uvedené orgány se budou podílet na záchranných pracích v horách a při nich bude patřit velení Horské službě.³⁶

Hned následující den, 1. prosince 1935, se ukázalo prakticky, jak spolupráce různých záchranných složek funguje. Ve zprávě četnické stanice ve Špindlerově Mlýně je zachycen případ lehkomyšlnosti dvou lyžařů z Prahy, kteří se navzdory varování majitele Luční boudy vydali v silné sněhové bouři údolím Bílého Labe do

³³ K finančnímu zajištění záchranné služby v Krkonoších srov. dopisy V. Vainy Zemskému úřadu v Praze z 23. 9. 1935 či Klubu československých turistů a Svazu lyžařů RČS V. Vainovi z 8. 11. 1935 a 10. 1. 1936. Archiv HS, Kronika.

³⁴ Zpráva Okresního úřadu ve Vrchlabí Zemskému úřadu v Praze z 19. 11. 1935 a Schéma Horské služby v Krkonoších. Archiv HS, Kronika.

³⁵ Oběžník Okresního úřadu ve Vrchlabí z 30. 11. 1935. Archiv HS, Kronika.

³⁶ Tamtéž.

³² Přímý doklad o založení záchranné služby v Krkonoších se nedochoval. Potvrzuje ho však zpráva Okresního úřadu ve Vrchlabí Zemskému úřadu v Praze z 19. 11. 1935 i záznam v Kronice Horské služby. Archiv HS, Kronika.

Špindlerova Mlýna. Cesta, náročná i za vynikajících klimatických podmínek, byla nad jejich síly, přesto jeden z nich dorazil až do Boudy U Bílého Labe. Do vyhlášeného pátrání se zapojili lidé z okolních čtyř bud a četníci ze Špindlerova Mlýna. Vyčerpaného lyžaře sice jedna hlídka našla takřka vzápětí, ale vzhledem ke špatnému spojení ostatní bloudily sněhovou bouří ještě další tři hodiny. Shodou okolností našla jedna z nich na úpatí Sněžky promrzlého turistu z Německa. Vrchní strážmistr ve své zprávě poukázal na dosud neřešený problém, na potřebu najít způsob, jak informovat účastníky záchranných prací o jejich průběhu.³⁷

Připravenost záchranné služby byla během prosince 1935 prověřována několika kontrolními poplasy a cvičeními první pomoci v horách. Například 11. prosince se konalo takové cvičení ve Špindlerově Mlýně, následující den na Benecku, 19. prosince v Rokytnici nad Jizerou. Sledována byla rychlost zásahu, telefonické spojení mezi jednotlivými boudami, jakož i kvalita prvotního ošetření zraněných, zbloudilých anebo lavinou stržených osob.³⁸ Výsledky se přítomným zástupcům státní správy jevily velice příznivými, opět se však vyskytla otázka financí, jak řešit jednak odměny zachráncům, jednak jejich pojištění.

V létě 1936 byl Vladimír Vaina, který odcházel do penze, vystřídán ve funkci okresního hejtmána Jaroslavem Macounem. Pro Horskou službu tato změna znamenala i výměnu předsedy Výkonného výboru záchranné služby. Došlo k ní na schůzi 27. listopadu 1936. Vaina však byl kooptován do výboru, protože nový vedoucí nechtěl přijít o „jeho všestranné zkušenosti a cenné rady“. Zpráva zachycuje i pokrok, k němuž došlo během roku 1936. Konstatuje, že Horská služba dokončila organizaci svých stanic a dosáhla počtu 320 členů. Rovněž bylo ukončeno telefonní propojení ústředních stanic a většinou i spojení s jednotlivými boudami na hřebenech. Na horských svazích umístili členové Horské služby jedenáct tabulí s upozorněním na lavinové nebezpečí a v boudách víceméně doplnili potřebný zdravotnický materiál. S povděkem byla přijata informace, že ministerstvo obchodu poskytlo Horské službě finanční podporu ve výši dvou tisíc korun. Vzhledem k odporu Svazu horských podniků, který sdružoval majitele krkonošských chat a hotelů, padl návrh na úrazové pojištění hostů, z něhož dvacet procent mělo připadnout Horské službě. Nezbyvalo než znovu zahájit peněžní sbírku, kterou by Horská služba byla financována. Tímto úkolem byl pověřen Bedřich Krátký, další z úředníků okresního úřadu ve Vrchlabí, s jehož jménem se setkáváme při

organizování horské záchranné služby v Krkonoších. S velkou vstřícností byla přijata nabídka krajského úřadu z německého Hirschbergu im Riesengebirge (dnešní Jelení Hora) na spolupráci při záchranných akcích na české a slezské straně Krkonoše.³⁹

Během roku 1938 se však česko-německá spolupráce i soužití v horách nakazilo virem nesnášenlivosti. Henleinova Sudetendeutsche Partei stále halasněji volala po připojení pohraničních oblastí Československa k hitlerovské Třetí říši. Mnichovskou dohodou z konce září 1938 bylo jejich přání jakoby naplněno. Do záboru spadaly v říjnu 1938 i Krkonoše. Po vypuknutí války o rok později se v jejich boudách zotavovali z bojových zranění němečtí vojáci a důstojníci, některé z nich se stali i základnami mládežnické organizace Hitlerjugend. Z Horské služby – Bergdienstu se stal pouze Bergdienst, v němž obyvatelé české národnosti nesměli pracovat.

Českým turistům a lyžařům „nezbývalo nic jiného, než se pouze dívat z dále na bílé, sněhem pokryté a sluncem pozlacené Krkonoše“.

Závěr

Vytváření záchranné služby na českých horách, především v Krkonoších, souviselo s jejich využíváním jako prostředku aktivní rekreace, hlavně s rozvojem lyžování. První tragédie, jež si vyžádaly lidské životy, se vyskytly už na počátku 20. století. Z nich k nejznámějším patřily smrt vynikajícího závodníka Bohumila Hanče a jeho přítele Václava Vrbaty o Velikonocích 1913. S růstem návštěvníků českých hor nabývaly tyto tragédie na četnosti. Instituce, které měly pobyt na horách ve své náplni - mezi nimi hlavně Svaz lyžařů Republiky československé - začaly požadovat vytvoření profesionálního záchranného sboru. Počátkem třicátých let 20. století na tyto impulsy reagovala i státní správa a v květnu 1935 došlo k oficiálnímu ustavení Horské služby v Krkonoších. Postupně se rozvíjel okruh jejích práv a povinností. Po Mnichovské dohodě však Krkonoše připadly hitlerovskému Německu a činnost české Horské služby ustrnula. S jejím obnovení se začalo až v září 1945.

Archivy

Archiv Horské služby Špindlerův Mlýn, konvolut Kronika.

Periodika

Věstník krkonošský, XII, 12. 4. 1913, č. 8 (tzv. Hančovo číslo).

Věstník Svazu lyžařů v Království českém, 1912-1915.

³⁷ Zpráva četnické stanice ve Špindlerově Mlýně z prosince 1935. Archiv HS, Kronika.

³⁸ V. Vaina Zemskému úřadu v Praze 12. 12. 1935 a 20. 12. 1935. Archiv HS, Kronika.

³⁹ Zpráva J. Macouna o schůzi užšího výboru záchranné služby v Krkonoších 27. 11. 1936. Archiv HS, Kronika.

Zimní sport, 1906-1909, 1921-1938.

Literatura

Aleš-Lyžec, J. (1909). *Obrazy horské zimní krásy*. Praha: Grosman a Svoboda.

Buchar, J. (1911). *Bucharovy výlety do Krkonoš. S podrobnou mapou Krkonoš v barvách a nejnovějším rozhledem ze Sněžky*. Jilemnice: Edvard Fastr.

Havelka, J. (2011). *Z historie organizované turistiky*. Praha: Klub českých turistů.

Hinz, A. (1930). Merksteine zur Geschichte des Skilaufes. In: *Jahrbuch des Hauptverbandes der deutschen Wintersportvereine/Sitz Reichenberg*. Jablonec nad Nisou.

Kolář, F., a kol., *Dějiny lyžování v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. (Rukopis připravený pro nakladatelství Knihy 555 v Liberci).

Kožík, F. (2006). *Synové hor*. Hradec Králové: M&V.

Kulhánek, O. (1989). *Zlatá kniha lyžování (Z dějin československého a světového lyžařství)*, Praha: Olympia.

Lessenthin, B. (1901). *Das Riesengebirge im Winter*. Breslau: Schlesische Buchdruckerei.

Lokvenc, T. (1978). *Toulky krkonošskou minulostí*. Hradec Králové: Kruh.

Luštinec, J. (2006). Závod na 50 km a tragédie Bohumila Hanče a Václava Vrbaty. In: Kožík, F. *Synové hor*. Hradec Králové: M&V, s. 84-90.

Novák, T. V. (2004). *Proti rozbouřeným živlům (70. výročí Horské služby Krkonoše)*. Praha: Nakladatelství Revue.

Zimní turistika v Čechách a na Moravě. (1910). Praha: Klub českých turistů.

PhDr. František Kolář, CSc,

FTVS UK Praha

José Martího 31

16252 Praha 6

kolar@olympic.cz

Článek byl napsán ke 100. výročí tragédie Bohumila Hanče a Václava Vrbaty, kteří zahynuli při velikonočním závodě na 50 km 24. března 1913 na Zlatém návrší v Krkonoších. Od nezištné pomoci Václava Vrbaty svému příteli odvozuje česká Horská služba svůj počátek. Je proto holdem i všem, kteří Horskou službu budovali a kteří v ní nasazují svůj um i své životy pro záchranu a bezpečnost návštěvníků hor do dnešních dnů. Vychází z literatury uvedené na konci článku a z materiálů, které jsou uloženy v ústředí Horské služby ve Špindlerově Mlýně. Dík za jejich poskytnutí náleží náčelníku celostátní Horské služby Jiřímu Brožkovi i náčelníku jejího krkonošského oddílu Adolfu Klepšovi.